

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของครูสุศึกษาที่มีต่อมรณศึกษายังไม่มีผู้ใดทำไว้ แต่มีผู้สนใจได้เขียนเอกสารและบทความเกี่ยวกับความตาย หรือมรณศึกษาไว้ ในด้านงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยยังมีน้อย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยของต่างประเทศ ดังนั้นผู้วิจัยแบ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. เอกสารและบทความที่เกี่ยวกับมรณศึกษา
2. งานวิจัยทางมรณศึกษาในประเทศไทยและต่างประเทศ

เอกสารและบทความเกี่ยวกับมรณศึกษา

จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525:265 และ 2530:772) ให้ความหมายของคำว่า "มรณ, มรณ, มรณะ" หมายถึง ความตาย

การศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน ผูกฝน การอบรม

ความตาย ตรงกับภาษาอังกฤษ DEATH

ศึกษา ตรงกับคำภาษาอังกฤษ EDUCATION

รวมความแล้ว มรณศึกษา หรือ DEATH EDUCATION หมายถึง การเล่าเรียนเกี่ยวกับเรื่องความตาย

สุชาติ โสสมประยูร (2529:31) ให้ความหมายของ มรณศึกษาว่า หมายถึงการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความตาย เพื่อให้คนเรายอมรับความตายอย่างสงบ

มรณศึกษา (Death Education) ได้เริ่มสอนในหลักสูตรวิทยาลัยครูในสหรัฐอเมริกา กลางปี 1960 แต่เปิดสอนเป็นทางการครั้งแรกที่ University of Minnesota U.S.A. ในปี 1963 เอ็ดดี้ และอัลเลส (Eddy and Alles 1983 : 14-15) การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับความตายกันอย่างจริงจังนั้น เริ่มจากการสังเกตทางการแพทย์เกี่ยวกับความตายและการทำงานเพื่อคนที่กำลังจะตาย โดยผู้เชี่ยวชาญงานวิจัยต่างๆ

ในปี 1965 คูเบลอร์-รอส (Kubler-Ross) และนักศึกษาศาสนาศาสตร์จากโรงเรียนสอนศาสนาในชิคาโกจำนวน 5 คน ได้ให้ความสนใจที่ศึกษาวิกฤตการณ์ที่มนุษย์จะต้องเผชิญ และเห็นว่าความตายเป็นวิกฤตการณ์ที่มนุษย์จะต้องเผชิญ นักศึกษากับ คูเบลอร์-รอส จึงได้ร่วมมือกันศึกษาปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นในผู้ป่วยที่รู้ว่าจะต้องตายหรือผู้ป่วยใกล้ตายจำนวนมากกว่า 200 คน ผลการศึกษาสรุปได้ว่าปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นในผู้ป่วยที่อยู่ในภาวะใกล้ตายแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

1. การปฏิเสธและแยกตัว (Denial) ผู้ป่วยจะตกใจและไม่ยอมรับความตายที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการแสดงถึงการปกป้องคุ้มครองความรู้สึกของตนเองไม่ให้สะเทือนใจไปชั่วระยะหนึ่ง
2. โกรธ (Anger) เมื่อระยะแรกของการปฏิเสธได้สิ้นสุดลงเมื่อใด ความรู้สึกโกรธก็ประดังขึ้นมา มีทั้งดุร้าย อิจฉาริษยา และต่อต้านสารพัด โกรธแพทย์ โกรธบุคคลอื่นในครอบครัว แม้แต่โชคชะตาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์โกรธว่าไม่ยุติธรรมต่อตน
3. ตอรอง (Bargaining) เมื่อผู้ป่วยไม่สามารถจะเผชิญกับความจริงที่ตนเองจะต้องตายผู้ป่วยพยายามต่อรองกับแพทย์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอให้ตนเองมีชีวิตอยู่ได้อีกสักระยะหนึ่ง โดยสัญญาว่าจะประพฤติตนให้ดีที่สุด หรือทำแต่บุญกุศล เพื่อแลกกับโอกาสที่จะรอดชีวิตอยู่ได้อีกระยะหนึ่ง
4. ซึมเศร้า (Depression) เมื่ออาการป่วยไม่ดีขึ้น ผู้ป่วยรู้ว่าจะต้องตายแน่นอน ผู้ป่วยจะเฉื่อยข่มลง เริ่มยอมรับความจริงว่าตนเองต้องตายแน่ เกิดความรู้สึกว่าจะต้องสูญเสียตนเอง สูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง มีอาการเศร้าโศก ช่วงนี้ต้องการคนปลอบใจและให้กำลังใจ และต้องการระบายความผิดพลาดต่างๆที่ผ่านมา
5. การยอมรับ (Acceptance) ในที่สุดขั้นตอนสุดท้ายผู้ป่วยเริ่มทำใจยอมรับได้หลังจากที่เห็นว่าการซึมเศร้า เสียใจต่อความตายที่เกิดขึ้นไม่ก่อประโยชน์ ผู้ป่วยที่มีสติจะสั่งเสียญาติ ต้องการอยู่กับคนที่ตนรักมากที่สุด

คูเบลอร์-รอส มีความเห็นว่า แพทย์ พยาบาล และญาติ ควรมีความรู้เกี่ยวกับปฏิกิริยาในผู้ป่วยที่อยู่ในภาวะใกล้ตาย เพื่อที่จะได้เข้าใจยอมรับในปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นและสามารถให้การช่วยเหลือผู้ป่วยได้เหมาะสม ทำให้ผู้ป่วยได้รับการตอบสนองและมีความสุขเท่าที่จะทำให้เกิดมีได้ในชีวิตขณะนั้น และตายไปอย่างสงบ นอกจากนี้ คูเบลอร์-รอส ยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้สึกของเด็ก ซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว ที่ผู้ใหญ่มักละเลยความรู้สึกต่างๆที่อาจเกิดขึ้นในเด็ก และเด็กยังไม่เข้าใจถึงเรื่องความตายดีพอ คูเบลอร์-รอส จึงเห็นว่าการยอมรับให้เด็กในบ้านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในขณะที่ความตายย่างใกล้เข้ามา เด็กได้มีส่วนร่วมรับรู้ถึงความกลัว

ความเศร้าโศกที่เกิดขึ้นในช่วงสัปดาห์นี้จะช่วยเตรียมตัวและช่วยทำให้เด็กมองเห็นการตายว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นประสบการณ์ที่อาจช่วยทำให้เด็กโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ด้วยอารมณ์

ต่อมาในปี 1972 และ 1974 คูเบลอร์-รอส ได้เขียนบทความเกี่ยวกับเรื่องความตาย ได้กล่าวถึงความตั้งใจที่จะให้นักการศึกษาเตรียมเด็กในการยอมรับ และเข้าใจในเรื่องความตาย และเชื่อว่า การศึกษาเกี่ยวกับความตายและภาวะใกล้ตายสามารถนำเข้าไปในหลักสูตรและมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิชาสุขศึกษามาก (Cappiello and Troyer 1979:397) และเรียกการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความตายนี้ว่า มรณศึกษา (Death education)

แฮร์ริส (Harris 1978:162-165) ได้กล่าวว่านักสุขศึกษาสามารถที่จะเชื่อมโยงเรื่องมรณศึกษาได้ 2 ด้านคือ

1. ด้านการให้ความรู้ในการศึกษา โดยอธิบายในเรื่องการตาย ภาวะใกล้ตาย ผลกระทบทางเศรษฐกิจเมื่อมีการตายเกิดขึ้น การใช้จ่ายในภาวะใกล้ตาย การพูดถึงความตายในสังคมที่เชื่อว่าเป็นสิ่งลึกลับต้องห้ามไม่ควรกล่าวถึง

2. ด้านเกี่ยวกับสุขภาพจิตและคุณค่าชีวิต มุ่งให้ผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายของชีวิต มีปรัชญาชีวิต ด้านสิ่งแวดล้อม ความกลัว ความเศร้าโศก และการสูญเสีย ส่วนในเรื่องคุณค่าของชีวิต แนะนำให้วางแผนสำหรับชีวิตในเรื่องการตาย เช่น การให้นักเรียนได้มีโอกาสเขียนคำจารึก ณ ที่ฝังศพของตนเอง เขียนข่าวมรณกรรมของตนเองลงหนังสือพิมพ์ การให้นักเรียนวางแผนล่วงหน้า จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจ คาดหวังมีจินตนาการเรื่องความตายด้วยตัวเขาเอง สิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้นักเรียนมีโอกาสพิจารณาในเรื่องความตายและเข้าใจในเรื่องความตายดีขึ้น

สำหรับคุณสมบัติของมรณศึกษา เครส (Cruse 1980:569-570) ได้กล่าวว่า ควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. ครูควรเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องความตาย
2. ครูต้องมีความรู้ในเรื่องความตาย และมรณศึกษา
3. ครูจะต้องสามารถใช้ภาษาที่ถูกต้อง เข้าใจง่าย โดยเฉพาะเมื่อให้ความรู้แก่เด็ก
4. ครูต้องเข้าใจถึงชีวิตและสามารถเข้าใจในปัญหาและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมได้
5. ครูต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การปฏิบัติที่ถูกต้อง กฎหมายและคุณสมบัติ

ของนักมรณศึกษา

6. ครูต้องสามารถสื่อสารกับนักเรียน ครอบครัว และแหล่งบุคลากรในการจัดการเกี่ยวกับความตายและควบคุมความรู้สึกได้
7. ครูควรมีเทคนิคในการให้คำปรึกษา และ เข้าใจภาวะวิกฤตพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับ เรื่องราวของความตาย
8. ครูต้องพยายามแสวงหาความรู้จากวรรณคดี แหล่งข้อมูล
9. ครูต้องหาความรู้จากแหล่งชุมชน
10. ครูต้อง เข้าใจหลักการแก้ปัญหา
11. ครูต้องสามารถและ เข้าใจการประเมินผล ความ เข้าใจในการเรียนการสอนของนักเรียน
12. ครูต้อง เป็นคนช่างสังเกต มีลักษณะของนักวิชาการ และมีพื้นความรู้ที่ดีในด้านการวิจัย

ในเรื่องประโยชน์ของการสอนมรณศึกษาและเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องในการสอนมรณศึกษา ระดับมัธยม วิลกูส (Willgoose 1982:154) ได้กล่าวไว้ว่า

"การสอนมรณศึกษาจะช่วยสนับสนุนในเรื่องสุขภาพจิตได้ดีที่สุด ถ้าผู้สอนได้ทำให้นักเรียนเกิดทัศนคติและความสนใจในการเรียนในชั้นเรียน สิ่งที่จะต้องเรียนก็เกี่ยวกับทางด้านการแพทย์ กฎหมาย การประกันภัย จิตวิทยา สังคมวิทยา และศาสนา ส่วนกลุ่มคนที่จะ เชิญมาบรรยายได้ก็ เป็นบุคคลที่อยู่ในลัทธิศาสนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมประเพณีในศาสนานั้นๆในแง่ทางสังคมชีวภาพ เรื่องการตายยังเกี่ยวพันกับ เรื่องการทำแท้ง การฆ่าตัวตาย และรวมถึงการตายอย่างสงบอีกด้วย"

และในบทความเดียวกันนั้น วิลกูส (Willgoose 1982:155) ก็ได้เสนอตัวอย่างคำถามที่จะนำไปสร้างแบบสอบถาม ให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอบ เพื่อจุดความสนใจในการเรียนของนักเรียน ภาพรวมของคำถามจะประกอบด้วยเรื่องดังต่อไปนี้

1. ข้อห้ามเกี่ยวกับการพูดถึงความตาย
2. ความหมายของการตายทางชีววิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา
3. จุดวิกฤตของมนุษย์

4. ภาพของความตายและภาวะการตาย
5. ความเข้าใจของญาติในภาวะใกล้ตายของผู้ป่วย
6. การเผาศพ การฝังศพ ความเสียใจ : ผลกระทบต่อจิตใจ
7. การเข้าใจในเรื่องการฆ่าตัวตายและพฤติกรรมการทำร้ายตัวเอง
8. ความตายอย่างสงบและตายด้วยโรค
9. ชีวิตหลังความตาย

มอลนาร์-สติคเกิล (Molnar-Stickel 1983:22) ได้เสนอบทความ กล่าวถึงคุณค่าของวิชา mortศึกษา ในระดับประถมศึกษา ซึ่งว่าวิชานี้จะช่วยเตรียมเด็ก เพื่อเผชิญหน้ากับความตาย โดยการวัดความวิตกกังวลและความเครียด ซึ่งทำให้เด็กสามารถปรับตัว เข้ากับประสบการณ์ในอนาคตและแนะนำว่าการร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ปกครองกับครูเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นหน้าที่ของชุมชนด้วยที่จะให้ความรู้ด้าน mortศึกษา และแนะนำหัวข้อที่จะสอนในหลักสูตร ได้แก่

1. ทศนคติทั่วไป
2. สิ่งที่คาดหวัง หรือสันนิษฐานไว้ก่อน (Assumptions)
3. ความเชื่อโดยทั่วไปเกี่ยวกับความตาย ในเด็กอายุ 3, 5, 6, 8, 9 ปี และอายุมากกว่านี้
4. การพูดคุยหรือการสอน เด็กจะต้องเหมาะสมกับอายุเด็ก
5. การใช้หนังสือเด็ก จะช่วยเด็กให้สามารถเผชิญหน้ากับความตายได้ นอกจากนี้ได้เสนอแหล่งสื่อการสอนต่างๆไว้ด้วย

ส่วนรายละเอียดของเนื้อหาวิชา mortศึกษา ยาร์เบอร์ (Yarber 1984:40-41) ได้กล่าวว่า เนื้อหาวิชา mortศึกษาควรจะเกี่ยวกับเนื้อหาทางด้าน การแพทย์ ทางกฎหมาย สังคมวิทยา จิตวิทยา ศาสนา วิทยาศาสตร์ชีวภาพ และอื่นๆที่เกี่ยวข้องในเรื่องความตาย พร้อมทั้งเสนอขอบเขตของวิชาไว้ดังนี้

1. คำจำกัดความ สาเหตุและระยะของ ความตาย
2. ความหมายของความตายในสังคมอเมริกัน
3. ประเพณีและการปฏิบัติ เกี่ยวกับความตาย
4. วงจรชีวิต

5. งานพิธีศพและทางเลือกอื่นๆ
6. ความทุกข์โศก เสียใจ และการไว้ทุกข์
7. การเผาศพ
8. การลดของอุณหภูมิในร่างกายในภาวะใกล้ตาย (Cryogenics)
9. การบริจาคอวัยวะและการเปลี่ยนอวัยวะ
10. การฆ่าตัวตายและพฤติกรรมการทำร้ายตัวเอง
11. ความเสียใจของญาติและเพื่อน
12. แนวคิดทางศาสนาเกี่ยวกับความตาย
13. ปัญหาทางกฎหมายและ เศรษฐกิจ เมื่อมีความตายเกิดขึ้น
14. ความตายในบท เพลงและวรรณคดี
15. ความเข้าใจในภาวะการตายของญาติและเพื่อน
16. การเตรียมตัวสำหรับความตาย
17. การตายอย่างสงบ (Euthanasia)

ในด้านกิจกรรมการเรียนการสอนมรณศึกษา ยาร์เบอร์ (Yarber 1984:4) ได้เสนอแนะตัวอย่างกิจกรรมที่ครูและนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา สามารถจะร่วมมือกันในการจัดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องความตายได้ดีขึ้น ตัวอย่างกิจกรรม ยาร์เบอร์ ได้เสนอไว้มีดังนี้

1. การไปศึกษานอกสถานที่ สถานที่ที่จะไปศึกษา อาจจะไปเยี่ยมบ้านที่มิ่งงานศพของญาตินักเรียนหรือเพื่อน การไปทัศนศึกษาตามสุสาน ป่าช้า ศาลาพิธีศพ
2. บทบาทสมมติ สร้างบทบาทสมมติขึ้นเพื่อเตรียมรับสถานการณ์นั้นๆ เช่น
 - 2.1 บทสนทนาระหว่างแพทย์ กับผู้ป่วยวัยรุ่นที่อยู่ในภาวะใกล้ตายด้วยโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว
 - 2.2 พ่อกำลังอธิบายเรื่องความตายของแม่ให้ลูกชายวัย 6 ปี และ 15 ปีฟัง
 - 2.3 กลุ่มวัยรุ่นกำลังร่วมในพิธีศพของบิดา หรือมารดาของเพื่อนร่วมห้องที่ตายลงด้วยโรคที่ไม่มีทางรักษา
3. การวางแผนงานศพของตนเอง กิจกรรมนี้จะให้นักเรียนได้เลือกออกแบบงานศพของตนเองไว้ ไม่ว่าจะเป็นงานศพที่เกิดขึ้นในไม่ช้านี้ หรือช่วงวัยกลางคน หรือช่วงวัยสูงอายุ

สำหรับแหล่งความรู้ในชุมชนที่มีความสำคัญในการส่งเสริมการสอนมรณศึกษา ในระดับมัธยมศึกษา ยาร์เบอร์ (Yarber 1984:41) ได้เสนอแนะวิทยาการที่มีอยู่ในชุมชนและหัวข้อที่วิทยาการสามารถจะให้ความรู้ได้ คือ

1. ทนายนายความให้พูดในแง่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความตาย
2. สัปเหร่อ หรือผู้ควบคุมสุสาน
3. พระ มาแสดงความคิดเห็นในแต่ละลัทธิศาสนา
4. เจ้าพนักงานผู้พิจารณาการตายปกติมาอธิบายถึงความตาย
5. พนักงานเผาศพพูดเรื่องการเตรียมงานศพ การให้บริการเผาศพ
6. แพทย์ มาอธิบายถึงความตายที่เกิดขึ้น บรรยายถึงความตายในครอบครัวและการเปลี่ยนอวัยวะ
7. นักจิตวิทยาหรือจิตแพทย์ มาอธิบายปัญหาทางจิตใจ เมื่อมีความตาย ความเสียใจ เศร้าโศก และการไว้ทุกข์ของญาติและเพื่อนสนิท
8. ผู้แทนจากชมรมฌาปนกิจ
9. ผู้แทนจากชมรมการตายอย่างสงบ (Euthanasia)
10. ผู้แทนจากสถาบันแพทย์ โรงเรียนแพทย์ที่รับบริจาคร่างกาย
11. ผู้แทนจากหน่วยงานที่จัดการในเรื่องการรับบริจาคอวัยวะ

ในเรื่องการเตรียมครูผู้สอน เลวิตัน (Leviton อ้างถึงใน สุรีย์ จันทรมลิต 2525 :40-41) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ ดังนี้

1. เป็นผู้ซึ่งได้ศึกษาถึงเรื่องธรรมชาติ ข้อเท็จจริงในเรื่องความตาย มีความเข้าใจยอมรับในเรื่องความรู้สึกนึกคิดของคนเกี่ยวกับความตาย ซึ่งมีความคิดแตกต่างกัน ยอมรับและเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงของคน ความรู้สึกของคนต่อการเกิด แก่ เจ็บ ตาย
2. รู้จักใช้คำพูดถ่ายทอดความรู้สึก แน่ใจ การใช้ภาษาให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าการพูดถึงคำว่า "ตาย" เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์
3. ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างรวดเร็ว ซึ่งจะเป็นผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อการเสี่ยงต่อการเสียชีวิตสูง

4. เป็นผู้แสวงหาความรู้ มีความทันสมัยในความคิด มีเทคนิคการแก้ปัญหาต่างๆ รู้จักใช้แหล่งประโยชน์ เช่น หน่วยงาน สมาคมต่างๆ ที่ทำการศึกษาวิจัยและให้บริการด้านนี้ ตลอดจนแหล่งประโยชน์บุคคลในชุมชนที่จะมาช่วยกันร่วมสอน
5. มีความสามารถในการผสมผสานความคิดในการสอน และในกระบวนการให้คำปรึกษา
6. ในการสอนไม่ใช่มุ่งสอนโดยลำพังคนเดียว แต่จะเป็นการสอน อภิปราย ร่วมมือ จากครูที่สอนสหสาขาวิชา (Interdiscipline) ช่วยกันพิจารณา แก้ปัญหาร่วมกันทั้งผู้เรียน และผู้สอน ฯลฯ เป็นต้น
7. ครูต้องสามารถประเมินผลเทคนิคการสอน ควรใช้วิธีการสอนหลายๆ แบบ เช่น การบรรยาย อภิปราย การสาธิต การอ่านเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง การสัมภาษณ์ และการศึกษาจากแหล่งประโยชน์ต่างๆ การศึกษาวิจัยและอื่นๆ
8. ครูจำเป็นต้องมีความรู้ ประสบการณ์ ทักษะในการสอน ซึ่งอาจจะมีการประชุม แบบปฏิบัติ การประชุมสัมมนา หรือการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับการสอนเรื่องนี้ เมื่อผ่านการอบรมจะมีวุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตร เพื่อให้การสอนของครูน่าเชื่อถือ และมีมาตรฐานที่ดี

เฟรดลุนด์ (Fredlund 1984:20) ได้กล่าวถึงมรณศึกษาในโรงเรียนว่า เป็นการเตรียมเด็กสำหรับชีวิตและความตาย ความตายซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นแน่นอนในชีวิต การศึกษาเรื่องความนี้ควรสอนทั้งที่บ้านและที่วัด แต่พบว่าที่บ้านหลีกเลี่ยงที่จะพูดถึงเรื่องความตาย และเด็กส่วนมากก็ไม่ไปวัดกัน ดังนั้นแน่นอนที่สุดว่าการเรียนรู้ถึงเรื่องความตายนี้จะเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ที่ต้องให้ความรู้และการพัฒนาหลักสูตร ต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้ให้มาก เพราะมีความสำคัญมากมายในความจริงในเรื่องนี้ การให้เด็กพูด การให้เด็กเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง การให้เด็กคิด และการที่ครูสามารถทำให้เด็กชายหรือหญิงสามารถเผชิญกับความตายที่เกิดขึ้นกับคนที่เขารักได้ จะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจได้ดี เพราะเด็กต้องเติบโตในสังคม จะต้องแก่และตาย

คิง (King 1987:242) กล่าวถึง มรณศึกษาว่าไม่ใช่การเรียนเพื่อจะไม่มี การตาย แต่ความตายคือความจริง ความรู้ลึกนี้จึงยากต่อการปรับความรู้สึกระยะหนึ่ง ทุกคนที่ยังมีชีวิตอยู่ ต้องรับรู้หรือเกี่ยวข้องกับสัมผัสกับ เรื่องของความตายแทบทั้งสิ้น เรื่องของความตายและภาวะใกล้ตาย (Death and Dying) เป็นเรื่องที่นักศึกษาสนใจอยากศึกษา เพราะ เป็น เรื่องของมนุษย์

ทุกคนต้องเผชิญ ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ในมหาวิทยาลัยของนิวยอร์ก มีการจัดหลักสูตรเป็นวิชาให้ เลือกเรียนตามความสนใจ สามารถลงทะเบียนได้ในวิชาความตายและภาวะใกล้ตาย ผู้เรียนจะ อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 19-75 ปี วิชาที่สังกัดอยู่ในวิชาชีววิทยา เรื่องสัตววิทยา (Zoology) โดยมี เป้าหมายของหลักสูตรว่า

1. เพื่อให้มีการนำเสนอและรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับความตายและการตาย
2. เพื่อให้นักศึกษาได้แสดงออกถึงความนึกคิดความรู้สึกรู้สึกของเขาต่อ เรื่องความตาย

จากการศึกษาโดยการทดสอบ พบว่า นักศึกษามีความนึกคิดที่ลึกซึ้งใน เรื่องของชีวิต เป็น เรื่องที่มีความหมายต่อการดำเนินชีวิต กิจกรรมหลายๆ อย่างช่วยให้นักศึกษาเข้าใจและมองเห็นภาพพจน์ของ เรื่องความตาย เข้าใจชีวิตตนเองดีขึ้น ขณะที่หลายคนไม่เคยรู้และไม่ยอมรับ ความจริง ไม่กล้าพูดว่าทำไมจะต้องตาย การตายเป็นเรื่องไม่ยุติธรรม ไม่ยอมรับความจริงบาง อย่าง กล่าวโทษสิ่งต่างๆ โดยไม่ยอมศึกษาถึงความไม่แน่นอนของชีวิตโดยเฉพาะ เรื่องของความ ตาย อย่างไรก็ตามการสอนวิชานี้ เมื่อนักศึกษาได้ศึกษา จะมีกิจกรรมสำรวจต่างๆ ทำให้เขาเกิด ความเข้าใจและมีความรู้สึกต่อ เรื่องนี้อย่างยอมรับว่าเป็น เรื่อง เรื่องหนึ่งในหลายๆ เรื่องของชีวิต ที่ต้องเผชิญ แม้ เรื่องนี้จะ เป็นฉากสุดท้ายของชีวิต แต่ควรต้องศึกษาเรียนรู้

สำหรับในประเทศไทยนั้นยังไม่มีจัดการเรียนการสอนมรณศึกษา ซึ่ง สุริย์ จันทร์โมล (2525:39) ได้เขียนบทความเรื่อง "มรณศึกษา" และให้เหตุผลถึงการที่ประเทศไทยยังไม่มี การจัดการเรียนการสอนมรณศึกษาไว้ดังนี้

"วิชาด้านการแพทย์ การสาธารณสุข และวงการศึกษานานา ต่างมุ่งค้นคว้า วิจัย แสวงหาความรู้กันอย่างจริงจังเกี่ยวกับคนมีการศึกษา ดูแลเอาใจใส่ ตั้งแต่ จุดเริ่มต้นของชีวิต โปรแกรมสุขศึกษาได้ดำเนินตั้งแต่ก่อนคู่สมรสจะแต่งงานควร จะปฏิบัติตัวอย่างไร เช่น การตรวจเลือด การให้สุขศึกษาระหว่างมารดาตั้งครรภ์ ช่วงก่อนคลอด หลังคลอด ตลอดจนการเลี้ยงดูทารกในวัยต่างๆ เรื่อยไปจนถึงสูง อายุ ก็มีกิจกรรมสุขศึกษาที่ทำกันอย่างมากมาย แต่งานสุขศึกษายังไปไม่ถึงขั้นปลาย ของชีวิต วาระสุดท้ายหรือจุดจบของชีวิตเรายังขาดการทำ ความเข้าใจการ เตรียมตัวก่อนตาย ผู้เขียนขอเรียกว่า "มรณศึกษา" (Death Education) เหตุผลที่เขาไม่ได้จัดโปรแกรมสุขศึกษาในเรื่องนี้หรือไม่มีการพูดถึง อาจเป็น เพราะว่ามีใครต้องการจะให้วาระสุดท้ายของชีวิตมาถึง"

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมรณศึกษาโดยตรงในประเทศไทย พบว่า ยังไม่มีผู้ใดทำไว้ แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความตายอยู่บ้างดังต่อไปนี้

จากการศึกษาของ กรรณิการ์ วิจิตรสุคนธ์ (2518) เรื่อง "ความคิดเห็นของ นักศึกษาพยาบาลต่อผู้ป่วยใกล้มรณะ" โดย เปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างนักศึกษาที่เคยให้การ พยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย กับนักศึกษาที่ยังไม่เคยให้การพยาบาลมาก่อน สรุปผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่ของทั้งสองกลุ่ม มีความรู้สึกว่าไม่มีความมั่นใจในการให้การพยาบาลโดย ให้เกิดผลที่สำคัญ คือ ยังไม่มีประสบการณ์และขาดการฝึกหัดการให้การพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย ทำให้ เกิดความรู้สึกไม่สบายใจและขาดความรู้ที่จะนำมา เป็นแนวทางปฏิบัติ นักศึกษาทั้งสองกลุ่ม เกือบทั้งหมดมีความ เห็นว่ายังมีความรู้ เกี่ยวกับความตาย และการให้การพยาบาลผู้ป่วยใกล้มรณะ ไม่เพียงพอ และคิดว่ามีความจำเป็นต้อง เรียนรู้จิตวิทยาของผู้ป่วยใกล้มรณะ และเห็นด้วยกับการ ที่นักศึกษาต้องมีประสบการณ์ในการให้การพยาบาลผู้ป่วยใกล้มรณะ เพื่อ เป็นการเตรียมจิตใจของ นักศึกษาให้พร้อมที่จะ เผชิญกับผู้ป่วยที่ใกล้มรณะ และช่วยให้มีความมั่นใจในการปฏิบัติงานเพิ่มมาก ขึ้น การวิจัยครั้งนี้มีข้อ เสนอแนะไว้ว่า วิธีที่จะช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาพยาบาลมีความสามารถใน การพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย นักศึกษาควรได้ฝึกปฏิบัติการให้การพยาบาลผู้ป่วยใกล้มรณะมากขึ้น ฝึก การใช้ เครื่องมือช่วยเหลือผู้ป่วย มีการสอนภาพทฤษฎีเพิ่มมากขึ้นในหลักสูตร และมีการเตรียม จิตใจของนักศึกษาให้พร้อมและยอมรับความจริง เกี่ยวกับความตาย

จากการศึกษาของ บงกช พึ่งพุทธารักษ์ (2521) เรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่าง ประสบการณ์ เกี่ยวกับการตายกับความวิตกกังวล เกี่ยวกับการตาย" โดย เปรียบเทียบความวิตก กังวล เกี่ยวกับการตายระหว่างกลุ่มอาชีพ 4 กลุ่ม ได้แก่ นักศึกษาพยาบาล พยาบาล นิสิต นักศึกษา และครู ผลปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีความวิตกกังวล เกี่ยวกับการตายไม่แตกต่าง กันและระดับความวิตกกังวลอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ ส่วนประสบการณ์ เกี่ยวกับความตาย ไม่มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวล เกี่ยวกับความตาย

จากการศึกษาของ นิภา ปวีณเกียรติคุณ (2529) ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ ระหว่างประสบการณ์ เกี่ยวกับความตาย และภาวะใกล้ตายกับทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย ของนักศึกษาพยาบาล ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย" เพื่อศึกษาประสบการณ์ในการ เรียนการสอน หัวข้อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย และทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย เปรียบ เทียบทัศนคติต่อ

การพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายระหว่างนักศึกษาพยาบาลที่มีระดับชั้นเรียน และประสบการณ์ในการพยาบาลต่างกัน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในชีวิตเกี่ยวกับความตาย ความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนหัวข้อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย กลุ่มตัวอย่างแยกเป็นนักศึกษาพยาบาลปีที่ 1 กับปีที่ 3 ผลการศึกษาพบว่า ประสบการณ์ในชีวิตเกี่ยวกับความตายของนักศึกษาพยาบาลกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่า นักศึกษาพยาบาลปี 3 ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนหัวข้อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดีและทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนหัวข้อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสามในสี่ของกลุ่มตัวอย่างเชื่อว่าการระลึกถึงความตายมีประโยชน์ทำให้ไม่ประมาท ควรสร้างสมความดีไว้เสมอ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

เยเวธ, แคปปี้ และ วินเก็ต (Yeaworth, Kapp and Winget 1970:20) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของนักศึกษาพยาบาลที่มีต่อผู้ป่วยใกล้ตาย (Attitudes of Nursing Students Toward the Dying Patient) โดยเปรียบเทียบทัศนคติของนักศึกษาพยาบาลปีที่ 1 กับนักศึกษาพยาบาลปีสุดท้าย พบว่า นักศึกษาพยาบาลปีสุดท้ายยอมรับต่อความตายและสนใจต่อความรู้สึกและท่าทีของผู้ป่วยใกล้ตายมากกว่านักศึกษาพยาบาลปีที่ 1 ผลการศึกษานี้ได้สรุปว่า ทัศนคติของนักศึกษาพยาบาลต่อผู้ป่วยใกล้ตายขึ้นอยู่กับการศึกษาและการอบรมที่ทางสถาบันได้จัดให้นักศึกษา

เลสเตอร์, เกททิ และ นีสส์ (Lester, Getty and Kneisl 1974:50-53) ได้ศึกษาทัศนคติของนักศึกษาพยาบาลและครูพยาบาลที่มีต่อความตาย (Attitudes of Nursing Students and Nursing Faculty Toward Dead) พบว่า ความกลัวตายและภาวะใกล้ตายจะลดลงถ้ามีการเพิ่มการศึกษาเกี่ยวกับความตายและภาวะใกล้ตายมากขึ้น ยกเว้นในนักศึกษาพยาบาลปีที่ 1 ที่มีความรู้สึกว่าการปฏิบัติงานในคลินิกจะส่งเสริมให้เกิดความกลัวตายและภาวะใกล้ตายมากขึ้น ส่วนความรู้สึกของครูพยาบาล พบว่า ประสบการณ์เกี่ยวกับความตายมีผลให้กลัวความตายและภาวะใกล้ตายน้อยลง

บาล์ค (Balk 1983:14-17) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ ผลที่เกิดจากความตายของพี่หรือน้องที่มีต่อเด็กวัยรุ่นหนุ่มสาว (Effect of Sibling Death On Teenagers) โดยการมุ่งสัมภาษณ์โดยเฉพาะเจาะจงในเด็กวัยรุ่น จำนวน 33 คน ที่มีพี่หรือน้องตายในช่วงเวลาเฉลี่ย 23.6 เดือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลของปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นจากความตายของพี่หรือน้องจากความคิดของเด็กเอง ปฏิกิริยาความทุกข์โศกเนื่องด้วยมรณกรรมจะสืบสาวรวมไปถึงชนิดต่างๆของการตอบสนองของอารมณ์ พบว่า มีผลกระทบถึงการนอนหลับ การกินอยู่ ความถี่ของการคิดถึงญาติผู้ตาย การทำงานในโรงเรียน และความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นนอกจากนี้ยังพบว่า ปฏิกิริยาความเศร้าโศกเสียใจและการรับรู้หรือเข้าใจใน เรื่องความตายในกลุ่มคนอายุ 14-16 ปี กับกลุ่มอายุ 17-19 ปี มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

รูบลี และ ยาร์เบอร์ (Ruble and Yarber 1983:412-415) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ จำนวนคาบในการสอนมรณศึกษาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในเรื่องความตาย (Instructional Units of Death Education : The Impact of Amount of Classroom Time on Changes in Death Attitudes) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาจำนวนคาบในการสอนมรณศึกษาในวิทยาลัยที่เหมาะสม ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติในเรื่องความตายได้ กลุ่มตัวอย่างในการทดลองเป็นนักศึกษาในวิทยาลัยที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสุขภาพส่วนบุคคล จำนวน 76 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 มี 31 คน ได้รับการสอนมรณศึกษา 3 ครั้ง (1 สัปดาห์) ในภาคเรียน
 กลุ่มที่ 2 มี 23 คน ได้รับการสอนมรณศึกษา 6 ครั้ง (2 สัปดาห์) ในภาคเรียน
 กลุ่มที่ 3 มี 22 คน ได้รับการสอนมรณศึกษา 9 ครั้ง (3 สัปดาห์) ในภาคเรียน
 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองที่ 3 ที่ได้รับการสอนมรณศึกษา 9 ครั้งในภาคเรียนมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเรื่องความตายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

มอลนาร์-สติคเกิล (Molnar-Stickel 1985:236-243) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลของหน่วย การสอนสรุปวิชามรณศึกษาที่มีผลต่อทัศนคติ เรื่องความตายของผู้ที่จะเป็นครูประถมศึกษา (Effect of a Brief Instructional Unit in Death Education on the Death Attitudes of Prospective Elementary School Teachers) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้ที่จะไปเป็นครูประถมศึกษาที่มีต่อเรื่องความตาย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาผู้เรียนหลักสูตรประถมศึกษา แบ่งเป็น 3 กลุ่ม เป็นกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม จำนวน 76 คน กลุ่มที่ไม่ได้รับการสอนกลุ่มที่ 1 จำนวน 67 คน และกลุ่มที่ไม่ได้รับการสอนกลุ่มที่ 2 จำนวน 89 คน ผลการ

ศึกษาพบว่า กลุ่มที่ได้รับการสอนสรุปวิชาฆราวาสศึกษา (กลุ่มทดลอง) มีความกลัวในเรื่องเกี่ยวกับความตายน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการสอนสรุปวิชาฆราวาสศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและยังสามารถอภิปรายเรื่องเกี่ยวกับความตายกับเด็กนักเรียนได้อย่างสะดวกสบาย

ไรซ์ (Rice 1988:1981-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบของครูผู้สอน ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ในชนบทที่มีต่อการสอนฆราวาสศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา (A Study of the Commitment of Elementary School Educator of a Large Suburban School System to Death Education in the Elementary School) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ในชนบทที่มีต่อการสอนฆราวาสศึกษา ผลการศึกษาพบว่า จากแบบสอบถามครูผู้สอนร้อยละ 37 เห็นด้วยกับความต้องการที่จะให้มีการคัดเลือกเนื้อหาฆราวาสศึกษาในการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ร้อยละ 40 ของผู้สอนเห็นด้วยกับความจำเป็นที่จะต้องมีการสอนฆราวาสศึกษา และร้อยละ 62 ของผู้สอนเห็นด้วยกับความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาหลักสูตรฆราวาสศึกษา และผลการสัมภาษณ์ผู้สอนฆราวาสศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับความจำเป็นที่จะต้องมีการสอนฆราวาสศึกษาและมีการพัฒนาหลักสูตร

มาร์ติน (Martin 1988:2835-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ผลการเรียนรู้ฆราวาสศึกษาต่อการปรับระดับความรู้สึกสูญเสียเนื่องจากความตาย (The Effect of Death Education on Adjustment to Loss) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการเรียนฆราวาสศึกษาต่อการปรับระดับความรู้สึกสูญเสียเนื่องจากความตาย กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้เป็นนักเรียนของ 2 วิทยาลัยในแมริแลนด์ จำนวน 271 คน เป็นหญิงร้อยละ 81 เป็นชายร้อยละ 19 อายุโดยเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างคือ 21.27 ปี ผลการศึกษาพบว่า การเรียนฆราวาสศึกษา ไม่มีผลต่อการปรับระดับความรู้สึกสูญเสียจากความตายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากผลงานวิจัยในประเทศ พบว่า ในประเทศไทยยังไม่มีผู้ใดทำวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับฆราวาสศึกษา แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความตายอยู่บ้าง คือ ในเรื่องความคิดเห็นของนักศึกษาพยาบาลต่อผู้ป่วยใกล้มรณะ ซึ่งมีผลของการศึกษาว่า นักศึกษาพยาบาลมีความรู้สึกไม่มั่นใจในการพยาบาลผู้ป่วยใกล้มรณะ เพราะขาดประสบการณ์ ขาดการฝึกฝนและมีความรู้ไม่เพียงพอ และในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เกี่ยวกับความตายกับความวิตกกังวลเกี่ยวกับความ

ตาย พบว่า ประสบการณ์เกี่ยวกับความตายไม่มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวล เกี่ยวกับความตาย ส่วนใน เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เกี่ยวกับความตายและภาวะใกล้ตายกับทัศนคติต่อ การพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายของนักศึกษาพยาบาล พบว่า นักศึกษาพยาบาลมีทัศนคติต่อการพยาบาล ผู้ป่วยใกล้ตายอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี และประสบการณ์ในชีวิตเกี่ยวกับความตายของนักศึกษาพยาบาล มีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย

ส่วนผลงานวิจัยในต่างประเทศ ได้มีงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการ เรียนการสอน เกี่ยวกับ เรื่องความตาย และ เกี่ยวกับมรณศึกษาโดยตรง ทั้งในทางการแพทย์และการศึกษาทั่วไปในระดับ ประถมศึกษาถึงอุดมศึกษา ในระดับประถมศึกษาครูผู้สอนมีความ เห็นด้วยกับความจำเป็นที่ต้องมีการ พัฒนาหลักสูตรมรณศึกษา และ เห็นด้วยกับความจำเป็นที่จะต้องมีการสอนมรณศึกษา โดยต้องการที่ จะให้มีการคัดเลือก เนื้อหามรณศึกษาในการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ส่วนในระดับอุดมศึกษา พบว่า การสอนมรณศึกษาจำนวน 9 คาบในหนึ่งภาคเรียน (3 สัปดาห์) มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ทัศนคติ เรื่องความตาย แต่การเรียนมรณศึกษาไม่มีผลต่อการปรับระดับความรู้สึกสูญเสีย เนื่องจาก ความตาย และยังพบว่าความกลัวตายและกลัวภาวะใกล้ตายจะลดลงถ้ามีการ เพิ่มการศึกษา เกี่ยวกับ ความตาย และภาวะใกล้ตาย นอกจากนี้ยังมีการศึกษาปฏิบัติการความทุกข์โศก เนื่องด้วยความตาย ของพี่หรือน้องใน เด็กวัยรุ่น ซึ่งพบว่าจะมีผลต่อการกินอยู่หลับนอน การทำงาน และความสัมพันธ์กับ บุคคลอื่น

จากการศึกษาค้นคว้า เอกสารและงานวิจัย พบว่า ในประเทศไทยยังไม่มีผู้จัดทำ การวิจัย ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับมรณศึกษา มีงานวิจัยในต่างประเทศ เท่านั้นที่จะช่วยสนับสนุนหรือ เป็นแนวทาง ในการสร้างและจัดหลักสูตรมรณศึกษา ส่วนงานวิจัยในประเทศไทยนั้นจะ เน้นในการแพทย์และการ รักษาพยาบาลไม่ได้กล่าวถึงหลักสูตรมรณศึกษา การจัดการ เรียนการสอนมรณศึกษา ดังนั้นการ ศึกษาความคิดเห็นของครูสุขศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนรัฐบาลส่วนกลางและ ส่วนภูมิภาค สังกัดกรมสามัญศึกษาที่มีต่อมรณศึกษาจะเป็นแนวทางในการสร้างและจัดหลักสูตรมรณศึกษา ในประเทศไทยในอนาคตต่อไป